

RESISTÈNCIA I EXILI

«Eren quatre. Coneixien la derrota, la fam i la mort. Moltes coses els unien i moltes, també, els separaven. L'ur solidaritat profunda podia ressonar en la veu estranyament opaca de Roldós, brillar en el somris de Vives i en els seus ulls color d'avellana, expressar-se en un moviment de les llargues mans de Puig, vibrar en la ruda saviesa de Tarrés que parlava de bous o d'arbres. Quatre entre cent mil -pot ser contra cent mil-...»

Agustí Bartra. *El Crist de 200.000 braços*

El camí de l'exili

L'EXILI, L'ATZAR I L'IMPOSSIBLE RETORN

- Demanda de realisme i memorialisme
- Major compromís de l'escriptor amb la realitat
- Discussió sobre els límits del realisme
 - Rússia: Realisme Socialista

EL CLIMA CULTURAL A CATALUNYA

- Parlar de com es **pateix** la guerra
- S'intenten unificar tendències per a guanyar prestigi davant del feixisme
- Les grans novel·les són sobre una víctima i de "petit quadre"
- Encàrrecs de la Institució de les Lletres Catalanes: no es van publicar
- L'endarreriment de traduccions

LA VICTÒRIA FRANQUISTA: PÈRDUES

- Partir de o: desaparició d'institucions
- Sobre la llengua catalana
 - Censura
 - Diglòssia
- La marxa d'intel·lectuals i escriptors: l'exili. (Opcions per als intel·lectuals que es queden: silenci/fer el joc al règim)

El general Yagüe, el coronel Barrón i Dioniso Ridruejo, (jefe nacional de Propaganda), a la plaza Catalunya

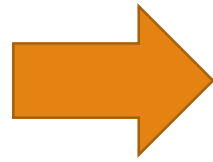
LA REPRESSIÓ

- Del 1939 a 1943 s'afusellen unes 3000 persones
 - 15 de març de 1939: Carles Rahola
 - 15 d'octubre de 1940: Lluís Companys
- Depuració de funcionariat i professorat
- Confiscacions

ELS FRONTS

- Exili
- Interior clandestí
- Públic (concessions)

OBJECTIU COMÚ:

- Salvar la cultura i la llengua
- Recuperar el prestigi públic i el contacte amb el públic
- Refer l'estructura literària

L'EXILI: L'IMPOSSIBLE RETORN I L'ATZAR

L'exili
espanyol

- Alemanya ■
- Algèria ■
- Argentina ■
- Austria ■
- Bèlgica ■
- Brasil ■
- Cuba ■
- EUA ■
- França ■
- Gran Bretanya ■
- Itàlia ■
- Mèxic ■
- Panamà ■
- Puerto Rico ■
- Suïssa ■
- Tunisia ■
- Txecoslovàquia ■
- Veneçuela ■
- Xile ■

GRUPS D'EXILIATS

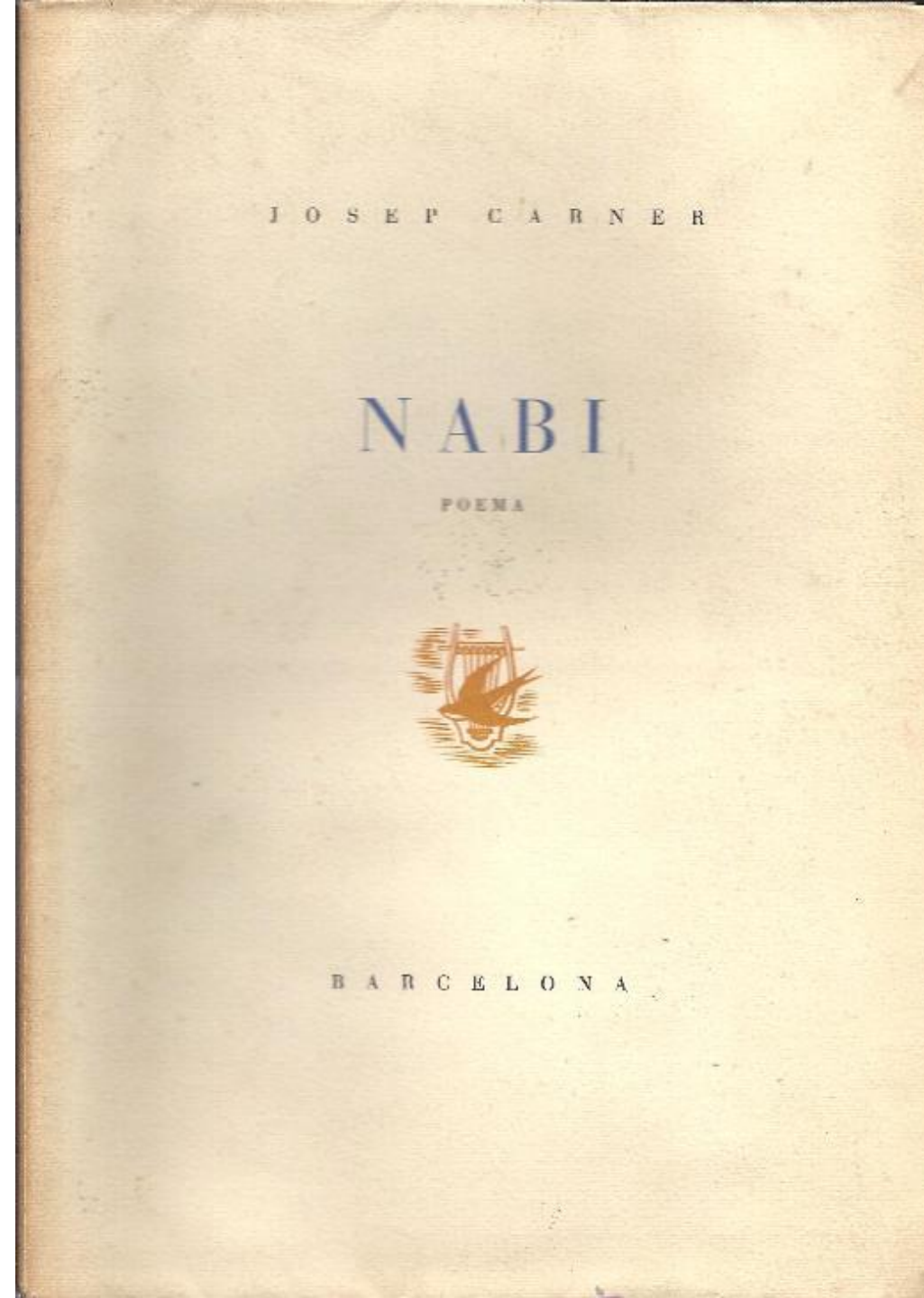
- Decideixen tornar i pateixen repressió franquista un cop acabada la II Guerra Mundial
- Exiliats que triguen força a tornar esperançats que la IIIGM faria recuperar les llibertats: Calders, Tísner
- Morts a l'exili: Carner

LITERATURA D'EXILI

- Als anys 40 la producció supera la voluntat de memorialisme: varietat de gèneres àmplia
- Model: grans temes.
 - El desterrament bíblic
 - Exiliat com a errant, desposseït
 - Impossible retorn a la pàtria
 - Altres: naufragi, viatge sense retorn, el destí individual

→ Metaforització de l'ambient

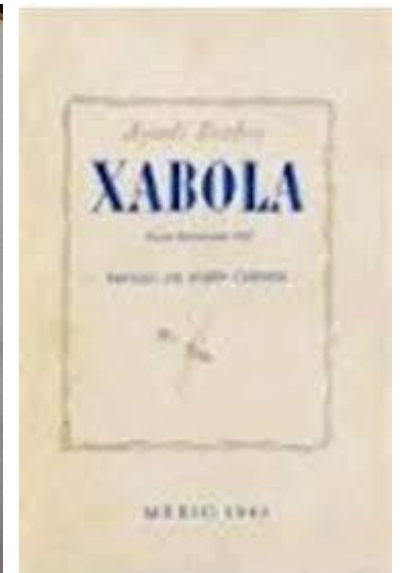
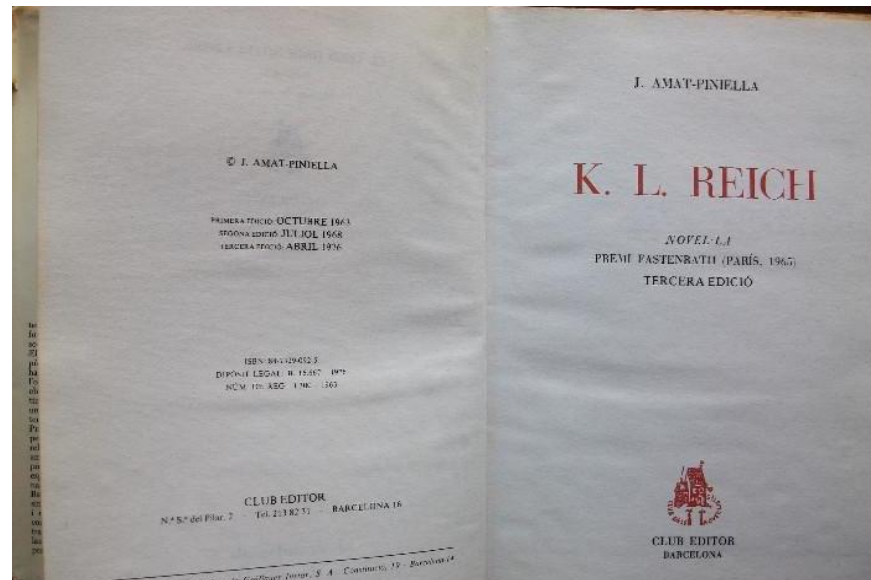
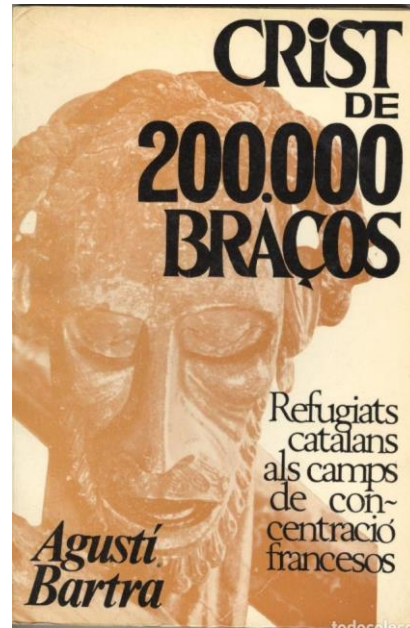

TEMÀTICA GENERAL

1. Camps de concentració
2. França sota l'ocupació
3. L'exili americà

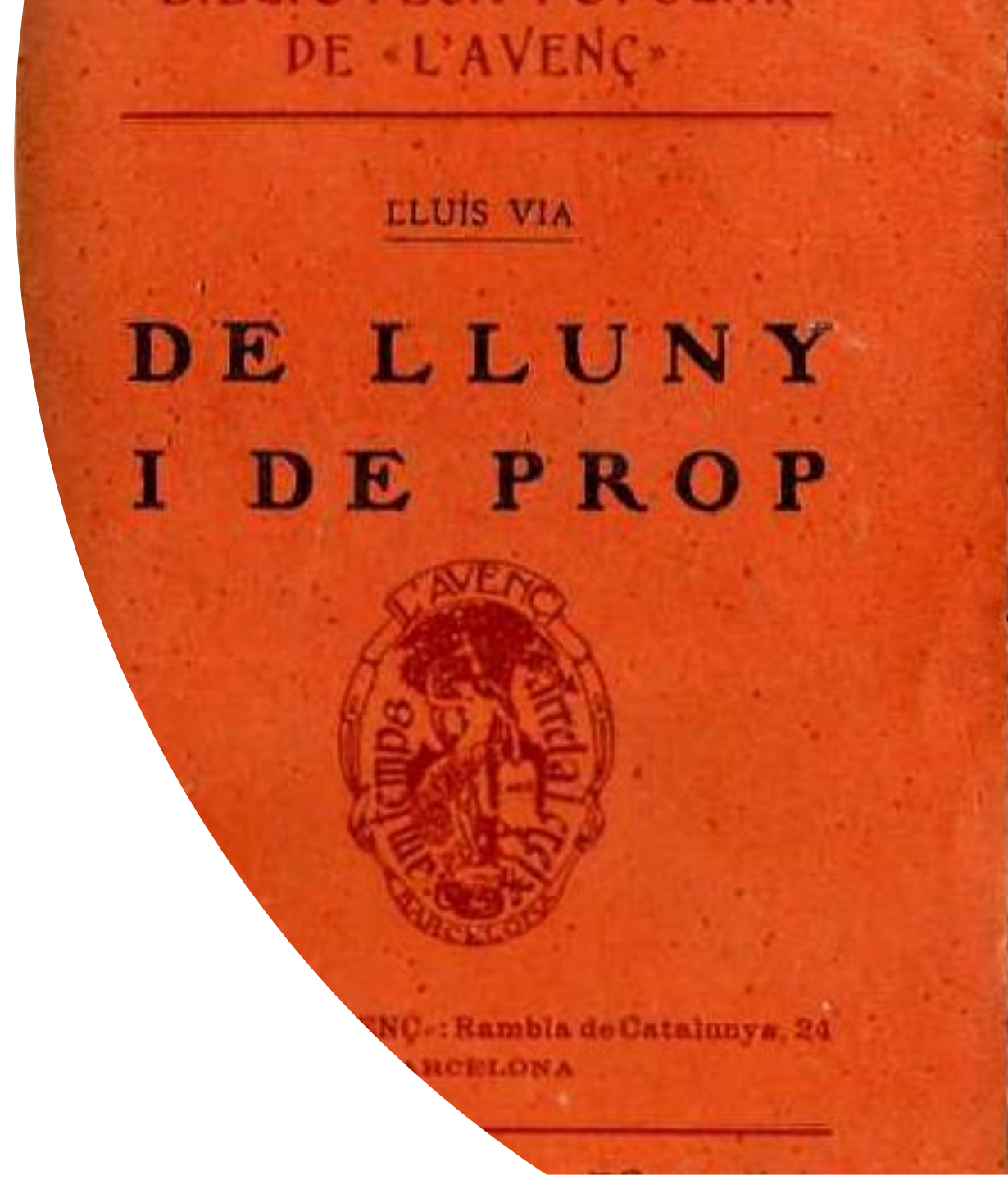

1. Literatura concentracionista

CONCENTRACIONISME: ALTRES EXPRESSIONS

- Barreja de gèneres (=modernitat)
- [Lluís Ferran de Pol](#): dietari de concentració. Publica *De lluny i de prop* (més tard viatjà a Mèxic).
- Antoni Rovira i Virgili: historiografia. *Memòries de l'èxode republicà, Els darrers dies de la República catalana*.
- Mercè Rodoreda: narrativa breu. "Nit i boira".

2. França sota l'ocupació

- Narrativa curta de Mercè Rodoreda
- Explicació de l'ambient dels refugiats (ex. "Ron Negrita", anys 60)
- L'eventual guerra mundial fa que la majoria d'exili francès sigui només de passada
- Relats del pas a França i cap als camps de concentració

3. Mite de *l'Amèrica furienta*

(vg. Maria Campillo)

Organismes: S.E.R.E. i J.A.R.E.

Cant del retorn, Joan Maragall (1899)

Tornem de batalles, — venim de la guerra,
i no portem armes, pendons ni clarins;
vençuts en la mar i vençuts en la terra,
som una desferra.

Duem per estela taurons i dofins.
Germans que en la platja plorant espereu,
ploreu, ploreu!

Pel mar se us avança — la host macilenta
que branda amb el brand de la nau que la duu
Adéu, oh tu, Amèrica, terra furienta!
Som dèbils per tu.
Germans que en la platja plorant espereu,
ploreu, ploreu!

Venim tots de cara — al vent de la costa,
encara que ens mati per fred i per fort,
encara que restin en sense resposta
més d'un crit de mare quan entrem al port.
Germans que en la platja plorant espereu,
ploreu, ploreu!

De tants com ne manquen duem la memòria
de lo que sofriren, — de lo que hem sofert,
de la trista lluita sense fe ni glòria
d'un poble que es perd.
Germans que en la platja plorant espereu,
ploreu, ploreu!

Digueu-nos si encara la pàtria és prou forta
per oir les gestes — que li hem de contar;
digueu-nos, digueu-nos si és viva o si és morta
la llengua amb què l'haurem de fer plorar.

Si encara és ben viu el record d'altres gestes,
si encara les serres que ens han d'enfortir
s'aixequen serenes damunt les tempestes
i bramen llurs boscos al vent ponentí,
germans que en la platja plorant espereu,
no ploreu: rieu, canteu!

MITES DE L'AMÈRICA FURIENTA

- Exili **doble** dels escriptors al 39: de la terra d'origen i del projecte.
- No hi ha unitat estètica però sí temàtica.
- Exiliat com a "desposseït":
 - Viatge al desconegut
 - Viatge sense retorn
 - Atracció per allò exòtic
 - Fascinació o curiositat per "la diferència"
 - Enyorament del passat i de la terra d'origen
 - Provatures d'adaptació al país d'acollida

Pere Calders, Avel·lí Artís-Gener Tísner, Vicenç Riera Llorca, C.A.
Jordana, Lluís Ferran de Pol, Ramon Vinyes

L'EXILI AMERICÀ: CONCEPTES

Home davant una realitat estranya i desconeguda

- Reducció
- Destrucció

La supervivència: xoc i sorpresa davant de la realitat nova i desconcertant

Relat dels fracassos individuals com a mirall dels fracassos col·lectius

Contribució a la imatge mítica de l'Amèrica selvàtica, tel·lúrica

Paraules d'Opton el Vell

EXPRESSIONS DE L'ESFONDRAIMENT

- **Simple constatació de la "diferència":** retrat d'un món exòtic i atractiu. Descripcions des d'hostils a simpàtiques.
 - Riera Llorca, Jordana.
- **Amplificació i potenciació**
 - Calders: segueix contrastant allò real amb allò fantàstic. Amèrica és on l'ambigüitat i la irresolució propis del comportament humà universal és més gran.
- **La juxtaposició**
 - Artís-Gener: *Paraules d'Opton el vell*, la "crònica de Indias" a la inversa.
- **Imatge de la Gòrgona Furient**

MODELS ESTÈTICS

REALISME PASSANT PEL PSICOLOGISME

Model psicologista que ja comença a estar en davallada per antic.

- [Anna Murià](#): *Via de l'est* (any 46)

REALISME OBJECTIVISTA

Models moderns, amb referències com les de "l'ull cinematogràfic". Mort del realisme existencialista a l'exili.

- [Tots tres surten per l'Ozama](#) (Riera Llorca)
- *Tornar o no tornar* (Riera Llorca)
- *Abans de l'alba* ([Ferran de Pol](#), 1954)
- *Érem quatre* (Ferran de Pol, 1960)

VIES NO REALISTES

També tenen noció de l'impossible retorn: el naufragi individual és un símbol del naufragi col·lectiu.

- [Paraules d'Opton el vell](#) (Tísner)
- [Aquí descansa Nevares](#) (Calders)
- *Entre sambes i bananes* (Ramon Vinyes)

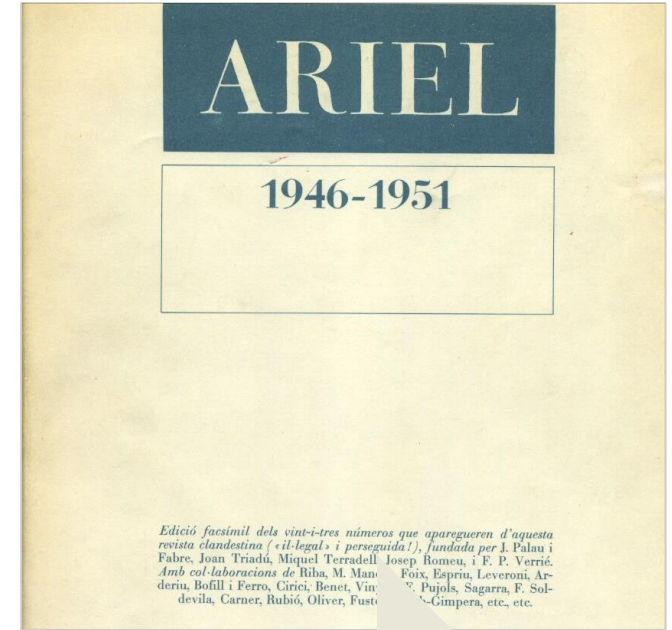

LA RESISTÈNCIA

ETAPES DE LA RESISTÈNCIA

Primera: 1939-1946/7

- Exili i centres culturals
- Esperança fal·laç en els aliats
- Moviment clandestí mínim

Segona: 1946/7-1959

- Es vol donar imatge d'obertura després de la IIGM
- Gran augment de producció entre els 40 i 50

CLEMENTINA ARDERIU

ÉS A DIR

PREMI DE POESIA ÓSSA MENOR
1958

Un jurat format per
Tomàs Garcés, Josep Janés i Olivé
Nestor Luján, Josep Pedreira
i Joan Teixidor
atorgaren a aquest llibre
l'esmentat premi.

Pròleg de
JOAN FUSTER

Óssa Menor
1959

1. SITUACIÓ CULTURAL INICIAL AL RÈGIM

- **Traduccions** prohibides en català, només es poden representar **clàssics**
- **Grups clandestins**: "Miramar", "Amics de la poesia"
- 1942: **represa de l'IEC** (Puig i Cadafalch, Félix Millet)
- "**Estudis Universitaris Catalans**" (Ferran Soldevila, Joaquim Molas)
- **Edicions clandestines** amb peu d'impremta fals
- Creació de **revistes**: *Poesia* (1939-1945), *Ariel* (1946-1971), *Dau al set* (1948-1951), *Canigó* (1954), *Serra d'Or* (1959)
- **Premis**: creació i recuperació. Cantonigròs, Rosselló Pòrcel, Salvat-Papasseit, Ossa menor

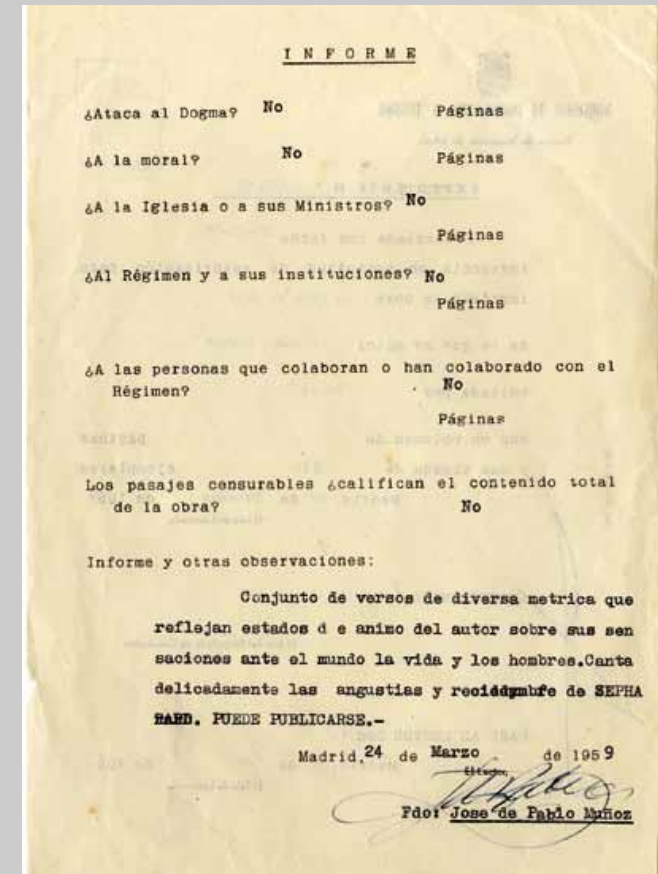
2. PERÍODE D'OBERTURA

- Literatura comença a ser **ofensiva** (no defensiva)
- **L'activitat augmenta** a l'interior, davalla a l'exili (però la **censura** continua)
- **Iniciatives privades (ens públics prohibits):**
 - Editorials (46-47): Selecta, Barcino, Destino, Janés, Aimar, etc.
 - Represa de l'edició de clàssics: col·lecció "Els nostres clàssics" (47)
 - Col·leccions especialitzades: "El club dels Novel·listes", editorial Nova Terra
- Manca de normalitat
- **Premis:** Joanot Martorell (1947), Biografia Aedos, Víctor Català de contes, Josep Yxart d'assaig. (cf. Premios Ciudad de Barcelona)

2. PERÍODE D'OBERTURA: ESTÈTICA

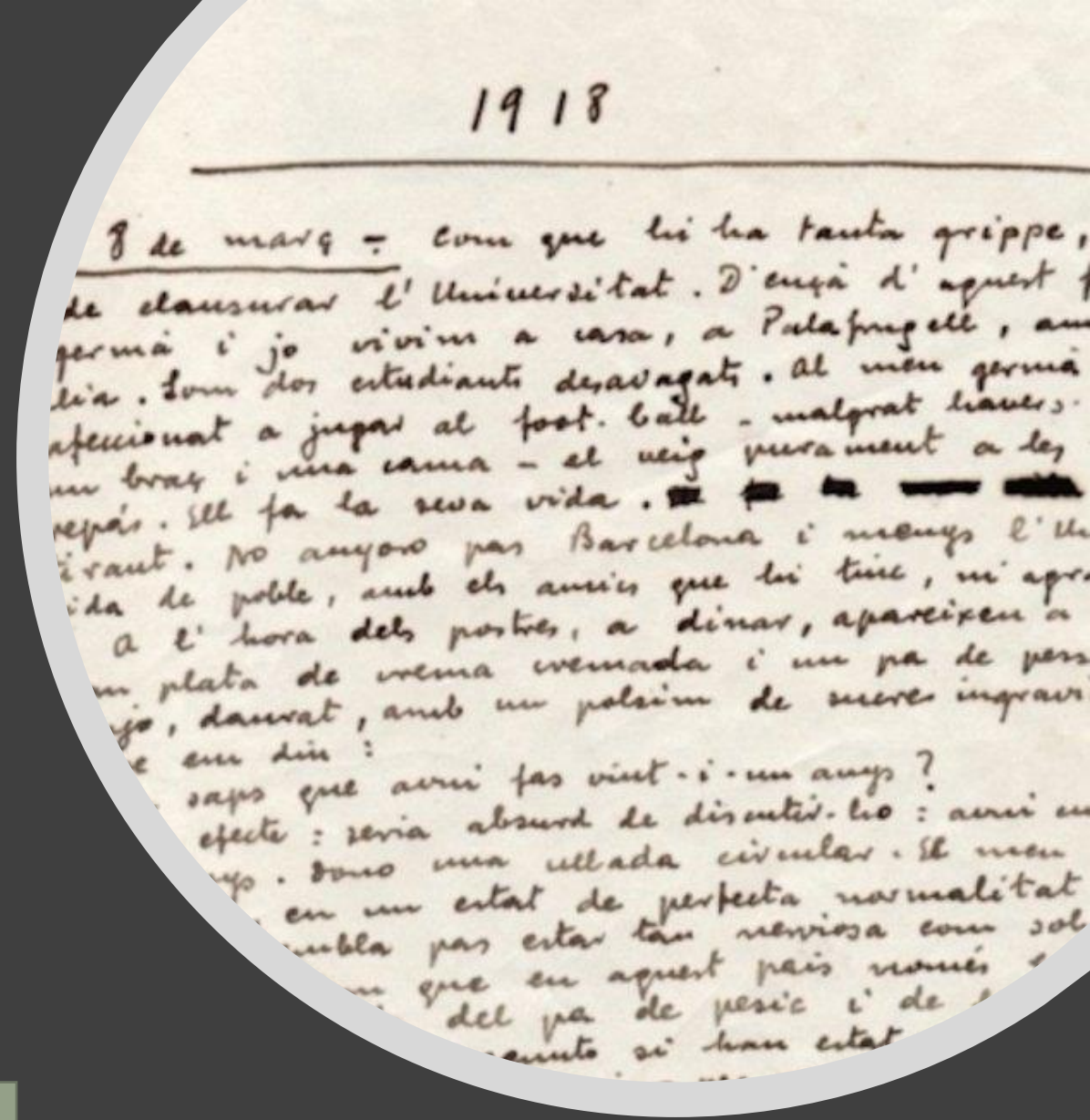
- Literatura tancada i amb tendències noucentistes
 - **Intimisme.** Es fuig de la realitat per evitar la **censura**
 - **Pessimisme** davant la pèrdua del "paradís perdut"
 - Contrast:
 - **Interior:** necessitat de silenci (*Primera història d'Esther*, Espriu)
 - **Exili:** reflexió sobre la condició de l'exiliat

RESUM: NARRATIVA DE RESISTÈNCIA

- **No hi ha un mercat normal:** no es pot consumir novel·la
- Diverses consideracions:
 - Continuació de les tendències de preguerra: novel·la psicològica
 - pessimisme i solucions individuals.
- A poc a poc es passa de la crisi existencial a quelcom més **realista**
 - *Memòries* (1954, Sagarra), *Incerta glòria* (1956, Joan Sales), obres d'Agustí Calvet "Gaziel" als anys 50 (*Meditacions en el desert*).
 - Popularització de Josep Pla (*El quadern gris*)

Aparició d'autors joves: Manuel de Pedrolo, Joan Perucho, Maria Aurèlia Capmany

TENDÈNCIES EUROPEES/MUNDIALS

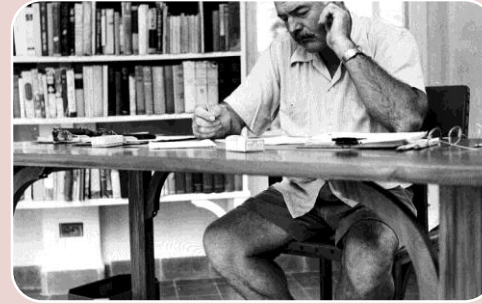
Existencialisme

- Arriba pel sedàs francès: Sartre, Camus, Simone de Beauvoir.

Model kafkià

- Món absurd i desesperançat

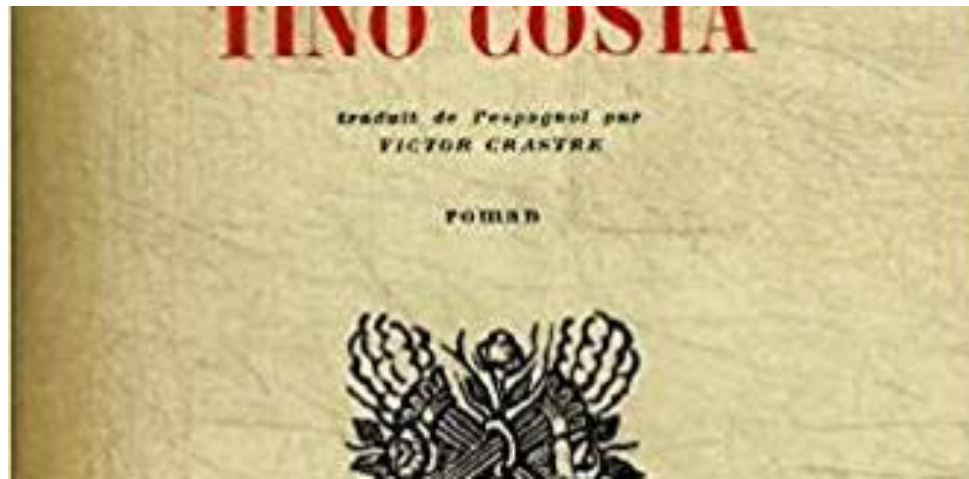
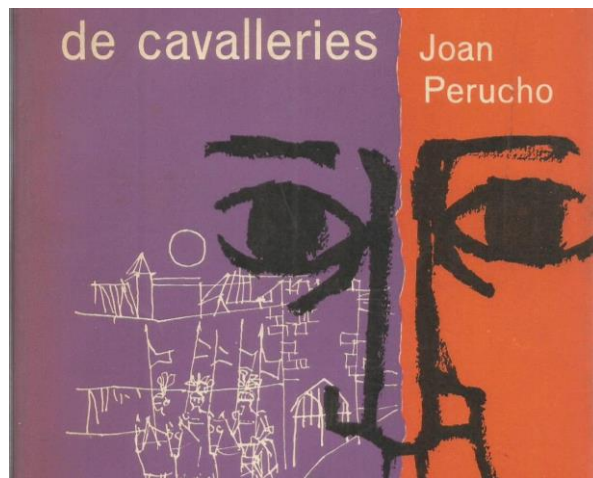
Novel·la nord-americana

- Influïda per Joyce i el cinema.

Nouveau roman

- A partir de 1953, amb la narrativa de Marguerite Duras. Reflexiona sobre el discurs i la novel·la.

TENDÈNCIES CATALANES

- **Realisme a la manera del XIX:** Tino Costa ([Juan Arbó](#)), *L'ambició d'Aleix* ([Enric Valor](#))
- **Novel·la psicològica:** Rodoreda, [Villalonga](#), Benguerel, Tasis, Serraima
- **Novel·la existencialista:** provinent de França. *Betúlia*, *Necessitem morir* ([Capmany](#)), Josep Iborra
- **Novel·la catòlica:** inquietud transcendental. *Incerta glòria* (Joan Sales), *El mar* (Blai Bonet), *El testament*, *Els fugitius*>*Els vençuts* (X. Benguerel)
- **Novel·la fantàstica:** reivindicació onírica partint de la realitat. *Llibre de cavalleries* ([Perucho](#)), *Mites*, *El martell* ([Sarsanedas](#))